

25.3.2013

Dnro 1184/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

VASTAUS LASTENSUOJELUN VALVONTAAN LIITTYVÄSSÄ ASIASSA

Kantelija arvosteli kirjoituksessaan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin päätöstä erään lastenkodin valvontaan liittyvässä asiassa. Kantelija viittasi Iltalehden 12.3.2012 julkaisemaan artikkeliin, jossa selvitettiin apulaisoikeusasiamiehen päätöstä sijoitetun lapsen tekemään kanteluun (dnro 4547/4/10). Kantelija totesi, että lastenkodin toiminta on ollut tapauksessa rikollista. Kantelija piti apulaisoikeusasiamiehen ratkaisua puutteellisenä. Kantelija epäili, ettei oikeusasiamiehellä ole riittäviä toimivaltuuksia tai halua puuttua ilmeisiin epäkohtiin. Kantelija oli pettynyt apulaisoikeusasiamiehen toimintaan asiassa.

Kantelijan kirjoitus esiteltiin apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinille. Hänen pyynnöstään esitän Teille seuraavaa.

Oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että viranomaiset ja virkamiehet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeusasiamiehen valvontaan kuuluu myös ne tahot, jotka hoitavat julkista tehtävää.

Työssään oikeusasiamies seuraa erityisesti, että perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat. Eduskunnan toivomuksesta oikeusasiamies seuraa myös, että lasten oikeudet toteutuvat. Oikeusasiamies valvoo viranomaisten ja muiden valvottavien laillisuutta etupäässä tutkimalla hänelle tulleita kanteluita. Hän voi puuttua epäkohtiin myös omasta aloitteestaan. Oikeusasiamiehellä on oikeus tehdä tarkastuksia virastoissa ja laitoksissa, erityisesti vankiloissa, varuskunnissa ja muissa suljetuissa laitoksissa, kuten esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa.

Oikeusasiamiehen tehtävät on määritelty perustuslaissa ja laissa eduskunnan oikeusasiamiehestä.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n mukaan, jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle. Säännöksen mukaan oikeusasiamies voi saattaa myös valvottavan tietoon käsitöksensä lainmukaisesta menettelystä taikka kiinnittää valvottavan huomiota hyvän hallintotavan vaatimukseen tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin.

Oikeusasiamies voi myös määrätä suoritettavaksi poliisilain mukaisen poliisitutkinnan tai esitutkintalain mukaisen esitutkinnan tutkittavanaan olevan asian selvittämiseksi. Kuten edellä on esitetty, oikeusasiamies voi määrätä valvottavanaan kuuluvassa asiassa myös syytteen nostamisen.

Oikeusasiamies ei voi määrätä viranomaista toimimaan tietyllä tavalla tai muuttaa viranomaisen ratkaisuja.

Kantelijan mainitsemassa apulaisoikeusasiamiehen ratkaisussa kantelun lastenkodin toiminnasta oli tehnyt laitokseen aikaisemmin sijoitettuna ollut lapsi. Kantelu koski lapsen kohdistettuja rajoitustoimenpiteitä hänen sijoitusaikanaan 25.7.2006–29.8.2007.

Ennen kanteluasian ratkaisua suoritettiin apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin määräyksestä kyseiseen yksityiseen palveluntuottajan ylläpitämään lastenkotiin ennalta ilmoittamaton tarkastus 31.3.2012. Tarkastuksen yhtenä tarkoituksena oli arvioida kyseiseen lastenkotiin sijoitettujen lasten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tarkastuksella kiinnitettiin huomiota sijoitettuihin lapsiin kohdistuneisiin rajoitustoimenpiteisiin ja niiden lainmukaisuuteen. Tarkastuksella kuultiin luottamuksellisesti ilman henkilökunnan läsnäoloa useita laitokseen tällöin sijoitettuna olleita lapsia. Tarkastuksella havaittiin, että mainitussa lastenkodissa käytettiin rajoitustoimenpiteitä ja noudatettiin käytäntöjä laitoksen omiin sääntöihin perustuen, jotka olivat lastensuojelulain vastaisia. Rajoituksilla ja laitoksen kasvatuskäytännöllä puututtiin sijoitettuna olevien lasten oikeuksiin lakiin perustumattomalla tavalla. Kaikista käytetyistä rajoitustoimenpiteistä ei ollut tehty asianmukaisia päätöksiä. Rajoituksia oli kohdistettu kyseisessä laitoksessa lastensuojelulain vastaisesti myös niihin lapsiin, jotka oli sijoitettu laitokseen avohuollon tukitoimenpiteenä. Tarkastushavainnot kirjattiin asiassa laadittuun tarkastuspöytäkirjaan (dnro 1001/3/12).

Tarkastuksen jälkeen lastenkoti ilmoitti ryhtyvänsä korjaamaan sen menettelyssä havaittuja puutteita ja lainvastaisuuksia. Puutteiden ja lainvastaisuuksien korjaamisen varmistamiseksi tarkastuspöytäkirja lähetettiin tiedoksi Etelä-Suomen aluehallintovirastolle. Tässä yhteydessä apulaisoikeusasiamies Sakslin pyysi aluehallintovirastoa selvittämään ja seuraamaan, millä tavoin lastenkodin käytäntöjä ja sääntöjä on muutettu ottaen huomioon tarkastuspöytäkirjassa esitetyt havainnot ja huomiot lainvastaisista tai muutoin epäasiallisista käytännöistä ja menettelyistä. Tarkastuspöytäkirja lähetettiin myös tiedoksi lapsia lastenkotiin tarkastushetkellä sijoittaneille kunnille.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto ilmoitti 28.2.2013 antamallaan lausunnolla (ESA-VI/3489/05.06.14/2012), että kyseinen lastenkoti on korjannut ne puutteet ja epäkohdat, joihin apulaisoikeusasiamies Sakslin kiinnitti huomiota tarkastuspöytäkirjassa.

Apulaisoikeusasiamies antoi lastenkotiin sijoitettuna olevan lapsen edellä mainittuun kanteluun ratkaisunsa 27.12.2012. Tässä ratkaisussa, johon Iltalehden artikkelikin pohjautuu, apulaisoikeusasiamies Sakslin antoi kyseiselle lastenkodille huomautuksen havaitsemastaan lainvastaisesta menettelystä. Ratkaisussa apulaisoikeusasiamies esitti myös kyseiselle yksityiselle lastensuojelulaitokselle, että se hyvittäisi kyseiselle sijoitetulle lapselle aiheuttamansa kärsimyksen.

Kantelukirjoitusta tutkittaessa ilmeni, että kyseinen asia oli saatettu myös poliisin tutkittavaksi. Poliisi oli päätenyt asiassa ”ei rikosta” -ratkaisuun. Koska asia oli ollut esitutkintaviranomaisten tutkittavana ja selvitettävänä, ei asiassa enää arvioitu mahdollisuutta syytteen nostamiseen.

Lastenkotiin suoritettuna edellä mainitun tarkastuksen johdosta apulaisoikeusasiamies Sakslin päätti ottaa tutkittavakseen myös kyseiseen yksityiseen laitokseen sijoitettujen lasten sijaishuollon järjestämisestä vastuussa olevien kuntien (lapsen sijoittaneiden kuntien) menettelyn sen selvittämiseksi, miten sijoittajakunnat olivat valvoneet rajoitustoimenpiteiden käyttöä ja millä tavoin lapsen lastensuojelulaissa säädettyä oikeutta henkilökohtaiseen keskusteluun oman sosiaalityöntekijänsä kanssa oli edistetty ja turvattu.

Apulaisoikeusasiamies Saksin pyysi sijoittajakunnilta lausuntoa ja selvitystä myös tarkastuspöytäkirjassa esitettyihin havaintoihin lapsiin kohdistuneista lainvastaisista tai epäasiallisista menettelyistä.

Selvityspyynnön jälkeen useat sijoittajakunnat ilmoittivat korjanneensa omassa menettelyssä havaittuja puutteita. Lähes kaikki sijoittajakunnat ilmoittivat tehostavansa sijaishuollon (lapsen sijoituspaikkojen) valvontaa.

Apulaisoikeusasiamies totesi tässä omana aloitteena ottamassaan kuntien valvontaa koskevassa ratkaisussaan (muun muassa dnro 1901/2/12), että sijoittajakuntien menettely sijaishuollon rajoitustoimenpiteitten valvonnassa ei kaikilta osin ole ollut lastensuojelulain mukaista. Apulaisoikeusasiamies katsoi, että sijoittajakunnat eivät olleet riittävällä tavalla toteuttaneet ja edistäneet sijoitettujen lasten oikeutta henkilökohtaiseen keskusteluun. Apulaisoikeusasiamies kiinnitti lapsia sijoittaneiden kuntien huomiota esittämiinsä näkökohtiin muun muassa kasvatustoimenpiteitten eroista.

Apulaisoikeusasiamies lähetti tämän ratkaisunsa, kuten aikaisemmatkin ratkaisunsa, aluehallintovirastolle, sekä myös sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastolle (Valvira), joka on nyttemmin laatinut lastensuojelun toimijoille ohjauskirjeen rajoitustoimenpiteiden ja kasvatustoimenpiteiden käytöstä lastensuojelun ympärivuorokautisessa hoidossa ja kasvatuksessa.

Ilmoitan tiedoksenne, että apulaisoikeusasiamiehen määräyksestä tehdään jatkuvasti yksittäisiä, yleensä ennalta ilmoittamattomia, tarkastuksia lastenkoteihin ympäri Suomen. Näissä tarkastuksissa arvioidaan erityisesti rajoitustoimenpiteiden käyttöä, pyritään kuulemaan sijoitettuja lapsia ja tarvittaessa tehdään esityksiä havaittujen epäkohtien korjaamiseksi.

Ilmoitan vielä yleisesti tiedoksenne, että oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamiehet ovat vuonna 2012 tehneet noin sata sellaista päätöstä, joissa viranomaista on pyydetty ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt ratkaisussa esitetyn kannanoton tai siinä tehdyn esityksen johdosta. Hyvitysesityksiä tehtiin mainittuna aikana 24.